

optimistaként szenvedni el a vereségeket és győzni le a gyöngeséget és az emberi gyarlóság ezzel járó következményeit. A kapitalista társadalom világosan meghúzta a határt és mindenki tudja ki hová tartozik. De nem lehet és nem szabad tagadni az embert a határon innen és túl, az embert, aki bár vágyta és akarta a forradalmat együtt izzóban és hevülön feszítve és feszülve a növekvő tömegek emelkedő öntudatával, meghököl és megijed, amikor tennie kell, amikor bekopogtat hozzá a forradalom gyakorlata is.

Sinkó így emberi oldalára fordítva a társadalmi fejlődés hibáit és a konkrét forradalom valóságos tényeit, mélyen emberi hatásokat ér el regényében. Események, történeti tények nyomán és azokból bontakoznak ki hősei, szinte azok szülik a Kozmák és Batick milliőit, majd életük ismét újabb tények és események indítékai válnak: Sinkó művésze az ilyen ábrázolásnak, stílusa pedig hű tükrök és alázatos kísérője az írói munkának esszészzerűségével, tanulmányjellegével. Ez Sinkó íróságának egyéni veretéhez tartozik, éppen úgy, mint ahogy Sinkó tulajdonsága az az őszinte igazmondás is, valóság-

feltárás is, amelyet e regényben találunk. A magyar forradalom (amelyről különben eddig még nem hallottunk őszinte szót és tárgyilagos értékelést) minden lényeges hibája felbukkan a műben. De ez a tárgyilagos helyzetfeltárás egy pillanatra sem csökkenti a mű értékét és jelentőségét. Az áradó optimizmus feltör, a bizalom, a hit a forradalom, a proletariátus végső céljait illetően, melyet egy vereség még nem tud semmissé tenni, és diadalmas hittel hirdeti az emberek ember voltát, az igazságért folyó harc gyönyörűségét.

Mély és sokrétű regényt kaptunk Sinkó Ervintől, mely minden olvasáskor új problémák, új igazságok, az emberi erkölcsök új tárházának felfedezését teszi lehetővé gazdag gondolati és érzelmi skálájával. Eppen ezért jelentős (ha kisse túlzásnak is tekintjük Román Rolland ismert nyilatkozatát e regényről) e mű, nemcsak irodalomelméleti megvalósulásaival, hanem emberi és erkölcsi, politikai mondanivalójával is.

BORI IMRE

Sulhóf József: Varázsvessző

Sulhóf József regényének három jugoszláv fiatalember a hőse, akik a maguk egyéni vérmérsékletével ugyan, de mégis együttesen képviselik a hadifogoly típusát, a háborúból szabaduló új világban, a békés Európában reménykedő lelkes embert. Ez a három volt katona a német hadifogságból nem térhet mindjárt vissza hazájába, a szabadulás örömét ott próbálják kitombolni egy kis szerelemben, kíváncsi és kalandos utazgatásokban a romjaiból eszmélő Európa nyugati térfelén, valahol Németország, Hollandia, Belgium és Páris között, s így lesznek nemcsak tanul, de hősei is a háború epilógusának. Egyikük véletlenül tudomást szerez a legvőzött nemzetiszocialisták földalatti szervezkedéséről s ezzel kezdetét veszi egyrészt a három fiatalember regényes kalandja, másrészt az az izgalmas és az egész nyugati világot egyidőre gondbaejtő küzdelem, melyet a győzteseknek kell megvívni a leverte démonizmus utolsó kísérteivel: a hitleristák ellenállási mozgalmának embereivel.

Ez a harc már nem lövészárkokból, légi csatákban és reguláris egységekben folyik, hanem zenés lokálokban, népes utcák forgatagában s polgári családok tűzhelye mellett, de keményebb és könyörtelenebb a háborúnál.

Ezt a háborzongató és ezernyi témába szerteágazó anyagot, a háborúutáni kornak ezt a dokumentumát egy filmen láttuk már, — s tegyük mindjárt hozzá: nem a legjobb filmekben, — az irodalomban talán Sulhóf regénye fogja össze először. A Varázsvessző tehát két pillérre támaszkodik: a megtörtént eseményekre és a képzelet játékára. S mindjárt előjáróban meg kell állapítanunk, hogy a valóság és a képzelet ebben a regényben sohasem válnak el egymástól, a cselekmény egyöntetűsége az íróknak ezen a vidéken szokatlan mesterségbeli erényeit dicséri. A mű tehát nem vajdasági regény. Akárhol megírhatták volna és ilyen formában, ennyire a nagyközönség felé fordulva, aligha írták volna meg bárhol jobban. A kalandregénynek megvannak a maga sémái és Sulhóf azokat kitűnő érzékkel kezeli, mindig ébren tudja tar-

tani az olvasó érdeklődését anélkül, hogy regényének cselekménye, meséjének bonvolítása a bűnügyi történetek trivialisában fulladna. A hiteles adatokból vett grand guignol épül bele a regény szerkezetébe s így nemcsak egy élvezhető és izgalmas, de előremutató és szándékában roppant tanulságos korrajzot kapunk.

Persze, az íróknak a cselekmény szálainak vezetése fontosabb volt, mint alakjainak közvetlenebb és részletesebb ábrázolása: az ilyenfajta írásmód nem időzhet el emberi részleteknél, mert kívülről szemléli anyagát s az életet, ha azonban valami mégis zavarja az olvasót ebben a regényben, hát az éppen az a felismerés, hogy az író nem a kalandregények kisigényű mestereinek a soraiból való. Egy mű jelentőségét nem a téma teszi, hanem a megírás. Dosztojevski a Bűn és Bűnhődés témáját olcsó kalandregénynek tervezte s korának egyik legmonumentálisabb alkotása került ki a keze alól, mindenesetre egy olyan mű, amely egészen új lehetőségeket adott az irodalomnak.

Sulhóf József elbeszélői készsége, elegáns mértékkel tartott hangja ott figyelmezteti az olvasót, hogy nem igazi kalandregény-íróval van dolga, ahol a cselekmény megengedi a szerző számára a szubjektív vallomást s mintegy céljától függetlenül egy-egy pillanatra feltárja a maga emberi vágyvilágát esendőségét, álmait. Ott tehát, ahol az írás több, mint mesterség, fölényesség az anyag és az olvasó fölött; ott ahol nem a mese lendületét fokozza, hanem a mélyebből jövő hangokra hallgat. S ilyen rész nem egy van a regényben. Már az a tény is, hogy a regény főhősét, Ivánt, minduntalan a maga tükkörképéből rajzolja, a művészi exhibíció szükségét érezteti. Nem az a fontos itt, hogy mennyi volt az elképzelt mese Topolcsanin Iván kalandjaiban s mennyit élt át maga az író, hanem az, hogy a történet logikus vezetésén túl is él valami a regényben, kicsit talán megfoghatatlanul, olykor idegenül a maga környezetében, de mégis mindig visszavonhatóan: az író küzdelme önmagával.

Kérdés szükség volt-e Sulhóf Józsefnek erre a fölöttébb reménytelen küzdelemre, ha már pretenziózan kalandregényt akart írni? S ha azt mondjuk: igen, — amit különben a szubjektív feltárulkozás mindúntalan megnyilvánuló szükségére bizonyít — akkor az írók kell köszöntenünk Sulhóf József új regényében, az író, akit a szándéka megalkuvásra készíthetett, de megtagadni mégse volt képes önmagát.

S amikor megállapítjuk, hogy a Varázsvessző lebilincselően érdekes regény, melyet egy komoly írói egyéniség sajátos koloritja tesz színeiben is harmónikusá, akkor nem a téma megírását várjuk a továbbiakban Sulhóftól, hanem egy szervezesebb, egységesebben is gazdagabb, de mindenképpen sajátosabb élményanyag kihordását. S ennyit Sulhóf József is megérdemel önmagától.

Herceg János

Egy költő regénye

Branko V. Radicević: *Bela žena*, regény. Minerva kiadás, Szubotica, 1955.

„Meg kell várni a nagy fehér asszonyt” — írja „Föld” című verskötetének egyik darabjában Bránko V. Radicević, a fiatal szerb költő, aki „Fehér asszony” címen adta ki regényét. Ő megvárta a fehér asszonyt, valahol, a szerelem útvesztőin. Regénye, amely duzzad az erotikától, ezekről az utakról szól. Szenvedve, boldogan, kínban és kéjben élnek a test szerelmének rabjai, s ha a Fehér Asszonynak van valami hibája, akkor hiányossága az, hogy az író szándéka oly sokszor bukkan fel a sűrű, forró lírai szövegből. Radicević keresi az alkalmat, hogy rámutasson: az élet számára elvesztek azok, akik a test vágyainak hullámaiba vetik magukat, ottfulladnak a szerelem ágyának isteni poklában. A didaktikus regények idejüket múlták, ezt maga a regényíró is nagyon jól tudja; tudja azt is, hogy ilyen regény nyel lehet legkevésbé „megjavítani” valakit. Épp ezért kifogásolhatjuk, hogy művével mást is akart adni, nem csak regényt.

Anna és leánya, Ivana, talán nem típusai, de gyakori jelenségei a társadalomnak. Ők azok, akik nem ismernek, nem látnak más célt maguk előtt, mint a testi szerelmet. Ha nem is akarják, már bennük él ez, életük nem más, mint egy végtelen szerelmi aktus. Tragikum van ebben az életben, mert amikor elnyerik a testi boldogság rövid pillanatait, a kéj perceinek hosszú láncolatában elvesztik emberi méltóságukat. Használati tárgyak lesznek, bár ezt ők nem veszik észre. Csak lassan, fokozatosan épül Ivanában a tudat, egy élet megy rá a felismerésre, hogy múlnak az évek, jön a fáradság, a vég.

Bránko V. Radicević nem regényíró. Fehér Asszonyában is a lírikus él, az a költő, aki a „Föld”-ben egy rettenetes, goromba, izzó szerelmet énekelt meg. A rövid fejezetek (157 oldal — negyven fejezetben) épp arra utalnak, hogy Radicević inkább rövid, lírai részleteket írt, rakott egymásra, mint egységes, át-

fogó regényt. Műve két asszonyról szól, anyáról és lányáról, de egyik élete sem befejezett egész előttünk, csak rövid képekben, a szerelmi láz apró villanásaiban ismerjük meg őket. Valójában nem is teljes jellemek, mert abból, amit az író róluk mond, nem tudjuk megrajzolni teljes lényüket; vagy talán ők egészében véve csak szerelemből, odaadásból állnak? Ezek nem hiányosságai ennek a nagyon szép, nemes, érdekes könyvnek, hanem problémái; felvetik azt a kérdést, vajjon egy ilyen tárgykör feldolgozásához megfelelők-e a regény klasszikus értelmében vett keretei, vagy más forma kutatására van szükség. Mert a „Fehér asszony”-ban csak egy dolog állandó, változatlan: az erotika. Ez köti össze a részleteket, képeket, férfiakat és asszonyokat, az időt és a teret. Az író koncepciója szerint az erotika megrontja, megkeresíti az ember életét, tönkre teszi, elpusztítja. Anna és Ivana el fog pusztulni. De, tennénk hozzá mi, a szerelem megmarad. Az ember szenvedélyei egyidősek magával az emberrel. Radicević, amikor talán azt akarta megmutatni, milyen azoknak az élete, akik a szenvedélyt uralják, emléket állított, irodalmi emléket, a szerelemnek. Hibái, tévedései ellenére a „Fehér asszony” jó könyv. A jugoszláv irodalom a Fehér Asszonnyal még egy értékes regényt kapott egy olyan időben, amikor, ugylátszik, kedvező légkört és talajt leltek a regényírók. Az már azonban kérdéses, vajjon Radicević képes lesz-e másról is írni regényt, olyan jó regényt, mint a „Fehér asszony”; vagy marad annál a műfajnál, amellyel kezdte irodalmi pályafutását, s lemond a nagyobb lélegzetű művekről. Ez persze csak a jövőben tűnik ki, de a „Fehér asszony” lírai hangja, szerkezete, a Radicević lelkialkata is amellel szól, hogy a költészet az ő igazi kifejezési formája, hogy versben tudja legmeggyőzőbben elmondani mi kinozza őt és a világot.

Tomán László

A titokzatos Kafka

Günther Anders: *Kafka — pro és kontra* (A per alapjai), Narodna prosvjeta kiadás, Szarajevó, 1955.

Számunkra, akik most ismerkedünk a modern világirodalom legnagyobb alkotásaival, és sehogyan sem tudunk megelégedni a valóság klasszikusan realista, dickens-balzaci ábrázolásával, hanem új szempontokat, új módszereket

keresünk és követelünk, számunkra Hemingway, Faulkner, Moravia, Camus művei mellett, sőt, felettük, Franz Kafka a legnagyobb felfedezésünk, Franz Kafka, ez a zsidó-cseh-német-osztrák polgár, ez az anti-polgár, ez az idegen.